

Kdo naj nasledi kraljestvo?

Neki kralj si je za mrzlimi grajskimi židovi prehladil mehur. Lekarnarju, ki bi mu ozdravil prehlad, je obljubil za ženo svojo edino hčer.

Prvi lekarnar mu je prinesel gornikov list, a droga ni delovala, ker je bil kraljev seč kisel. Drugi lekarnar je pomanjkljivost odpravil z nožovo konico jedilne sode, dodane v ohlajen čajni napitek; zaradi nje je kraljev seč postal alkalen, prej inertna droga pa se je predramila in kralj je ozdravel.

Uspešen lekarnar bi se poročil s kraljevo hčerjo in nasledil kraljestvo, če se ne bi priglasil tretji lekarnar, rekoč: »Prehlad se je sam odpravil, ker so sovražne klice uničile same sebe; encimi kužnih klic, ki so bile povzročile prehlad, so v alkalnem okolju naredili drogo zdravilno.«

Kralj ni hotel ostati brez naslednika, zato je dal svojo hčer za ženo najbistrejšemu lekarnarju.

Anekdota prinaša več nadaljevanj, odvisnih od bralčeve lastne zaznave. Sledijo, denimo, naslednjim vprašanjem. Kateri lekarnar je naredil največ? Kateri zdravilski ukrep je bil najzaslužnejši za ozdravitev? Ali je dal kralj svoj hčer za ženo pravemu lekarnarju? Kaj je v danem primeru strup in kaj zdravilo? Ali so bitja že v naprej sovražna ali ljubezniva? Ali je neka snov že v naprej zdravilo ali strup? Je neki lekarnar že v naprej najboljši? In navsezadnje, kaj sploh leži v lekarniških predalih in na lekarniških policah? In če se izkaže, da so te stvari takšne kot vse druge, zakaj naj bo lekarnar edini gospodar zdravil. Na subjektivno plat vprašanj si odgovorite sami. Lekarniško nadaljevanje pa je naslednje:

Stari Grki bi rekli, da je v lekarni doma »farmakon« - dejavna snov, ki lahko postane tako zdravilo kot strup. V vsakdanjem slovenskem jeziku je zdravilo največkrat razumljeno kot snov, ki že vsebuje pozitivni zdravstveni izid. Seveda smo potem, ko zdravilo ne pomaga, v veliki zadregi, rekoč: »Kako je lahko nezdravilo ali celo strup nekaj, kar bi moralo biti očitno le zdravilo?« Opazimo, da je zdravilo le toliko zdravilno, kolikor je zdravilna njegova uporaba. Zdravilen je zdravilski ukrep, ta pa lahko zdravilo tudi odkloni. Zdravilo (farmakon) in terapevtski izid sta dve povsem različni sestavini zdravstvenega dogodka, ki sta tako zelo vsaksebi, da se zdravilo nikoli samo ne more povezati s pozitivnim terapevtskim izidom. Potrebna je farmacevtska skrb: s strokovnjakom, ki pravilno uporabo omogoči, in z bolnikom, ki jo izvede¹. Snovno zdravilo in klinični terapevtski izid lahko včasih manjkata, vendar se

¹ Človek je lahko izjemoma sam sebi najboljši lekarnar, a njegov položaj postane kaj hitro shizofren ali perverzen, ko izjema postane pravilo.

zdravstveni dogodek vseeno odvijte, pri čemer farmacevtska skrb, ki zagotovi zdravstveni ukrep, ne sme nikoli izostati, da bi dogodek lahko ostal zdravstven. Zidamo na logičnem temelju, ki velja splošno. Pri vsakem dogodku obstajajo prvine, ki povezujejo, in druge, ki se povežejo. Dejavno načelo dogodka je povezava, ki je bistvena, ker se vedno prezrcali v vrednost dogodka. Pasivno načelo dogodka sta odnosnica in posledica, ki sta pomembni, a lahko včasih izostaneta na stvarni ravni. Ker pri zdravstvenem dogodku upoštevamo splošno logično načelo, ki velja za kateri koli dogodek, sta torej le pomožni naslednji vprašanji: »Kakšno zdravilo smemo uporabiti pri zdravljenju? Stvarno ali nestvarno? Naravno ali sintetično? Alopatsko² ali homeopatsko³? Placebo⁴ ali zdravljenje brez zdravil?«

In: »Na kakšen zdravstveni izid smemo ciljati? Klični izid ali morda le dobro počutje?«

Prvo vprašanje je in naj ostane zmerom: »Kako uporabiti najboljše zdravilo za danega bolnika v danem trenutku?« Komur uspe nanj najbolje odgovoriti, je gotovo lekarnar iz uvodne anekdote, ki bo nasledil obljubljeni kraljestvo. Če pa ga bo hotel obdržati, bo moral poskrbeti ne le za kraljevo zdravje, ampak tudi za zdravje navadnih ljudi. V pomoč je sestava dobre zdravstvene prakse, zajeta v tabeli 1. Tu se nahajajo tri prvine: filozofija, proces in upravljanje prakse. Filozofija je vsečasna, ker predpiše, kakšna naj bo praksa vedno pri vseh izvajalcih in za vse bolnike. Proces je točasen, ker opiše prakso, ki jo izvede posamezni izvajalec za posameznega bolnika v danem trenutku, ko je ta zdravstvene pomoči potreben. Upravljanje je predčasno, ker optimalno poskrbi za razširjenost in trajnost dobre prakse pri več izvajalcih in za več ljudi. Filozofija pove o praktičnem smislu. Posamezen praktični proces je upravičen, ker nikoli ne stopimo v isto reko dvakrat. Upravljanje prakse pa je nujno, ker mora ta obstajati prej, preden lahko stopimo vanjo. Lekarna kot poslovni prostor je pri tem le najobičajnejše mesto, kjer se lahko praksa odvija.

Okrepljeni s tem znanjem si lahko odgovorimo tudi na objektivno plat uvodoma zastavljenih vprašanj. Prvo omenjeni lekarnar obvlada le humanistično filozofijo prakse, ne pa tudi praktičnega procesa; drugi lekarnar je kos prakso tudi neposredno izvesti; tretji zna poiskati praksi razvoj in jo ohraniti. Le dober namen prvega lekarnarja je premalo. Drugi lekarnar naredi največ za bolnega kralja, tretji lekarnar pa je s svojo bistrostjo najprimernejši za obetavno kraljevo nasledstvo, zato v anekdoti pride kraljeva hči za ženo pravemu lekarnarju. V danem primeru se farmakon pokaže z dveh plati. Postane lahko tako strup kot zdravilo, ker se kot ključ prilaga v obe ključavnici: dobrega in slabega. Bitja postanejo ljubezniva in

² alopatsko zdravilo: višji odmerek dejavne snovi v zdravilu ima večji učinek

³ homeopatsko zdravilo: manjši odmerek dejavne snovi v zdravilu naj bi imel večji učinek

⁴ placebo: učinek ni odvisen od dejavne snovi v zdravilu

sovražna s pomočjo okoliščin. Lekarnar je lahko najboljši le v vlogi, ki mu je dodeljena. V lekarni se nahajajo sicer stvari, ki so na splošno takšne kot vse druge iz prve in zadnje trgovine, a dokler lekarnar najboljše ve za razliko v podrobnostih, ki so vezane na njihovo zdravilno uporabo, sme ostati edini gospodar zdravil.

Tabela 1. Prvine dobre zdravstvene prakse in njihova vloga.

<i>Prvina:</i> »Kaj velja?«	<i>Filozofija</i>	<i>Proces</i>	<i>Upravljanje</i>
<i>Kakovost:</i> »Kako velja?«	Predpisuje prakso	Opisuje prakso	Predvidi prakso
<i>Smisel:</i> »Za koga velja?«	Pri vseh izvajalcih in za vse bolnike.	Pri posameznem izvajalcu in za posameznega bolnika.	Pri več izvajalcih in za več bolnikov.
<i>Časovni okvir:</i> »Kdaj velja?«	Vedno	Danes	Jutri

Janez Špringer, mag. farm., spec